

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสสเทโว)

พระประวัติ สมเด็จพระสังฆราช (ตีสสเทโว แพ)

วัดสุทัศน์เทพวราราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 12 (พ.ศ. 2481-2487)

สมเด็จพระสังฆราช วัดสุทัศน์เทพวราราม พระนามเดิมว่า แพ พระฉายานาม ตีสสเทโว ประสูติในรัชกาลที่ 4 วันพุธ เดือน 12 ขึ้น 15 ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช 1218 ตรงกับวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2399 บิดาชื่อ นุตร์ มารดาชื่อ อัน เป็นชาวสวนบางลำภูกลาง อำเภอกลองส้าน จังหวัดธนบุรี มีพี่น้องร่วมมารดาบิดาเดียวกันรวม 7 คน ท่านเป็นบุตรคนที่ 2

เมื่อพระชนมายุได้ 7 ขวบ ได้ไปศึกษาอักขระสมัยอยู่ที่วัดทองนพคุณ เนื่องจากท่านบิดาเลื่อมใสในสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) มาตั้งแต่ท่านยังครองวัดนพคุณ ครั้นชนมายุได้ 13 ปี จึงพาไปถวายเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) เมื่อครั้งยังเป็นพระธรรมวโรดม มาอยู่วัดราชบูรณะ ท่านจึงได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อปี พ.ศ. 2411 แล้วกลับไปเล่าเรียนอยู่วัดทองนพคุณตามเดิม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระอาจารย์โพ วัดเศวตฉัตร

ครั้นถึงรัชกาลที่ 5 เมื่อชนมายุได้ 16 ปี สมเด็จพระวันรัต(สมบุรณ์) ให้ไปรับมาอยู่กับท่านที่วัดพระเชตุพน เพราะสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ได้มาอยู่ในวัดนั้น ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมกับสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) เป็นพื้น นอกจากนั้นได้เล่าเรียนกับเสมียนตาสุขบ้าง พระโหราธิบดี (ชุ่ม) บ้าง พระอาจารย์ โพบ้าง ได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมเป็นครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อปี พ.ศ. 2419 แต่ แปลตกหาได้เป็นเปรียญในปีนั้นไม่

และในปี พ.ศ. 2419 นั้นเอง อายุครบอุปสมบท แต่สมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) อาพาธ ต้องอยู่ประจำเพื่อพยาบาล จึงมิได้มีโอกาसอุปสมบท และเมื่อสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ใกล้เคียงมรณภาพนั้น ท่านแนะนำให้ไปอยู่เป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์ แต่ครั้งยังเป็นพระเทพกวี

ครั้นสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) มรณภาพแล้ว จึงได้ไปถวายตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัต (แดง) แล้วอุปสมบทที่วัดเศวตฉัตรอันอยู่ใกล้เป็นบ้านและสำนักเรียนเดิม เมื่อปี พ.ศ. 2422 แล้วมาอยู่ที่วัดสุทัศน์กับสมเด็จพระวันรัต (แดง) ต่อมา ในตอนนี้ได้เล่าเรียนกับสมเด็จพระวันรัต (แดง) เป็นพื้น และได้ไปเรียนกับสมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐ์บ้าง

สมเด็จพระวันรัต(แดง สีลวฑฺฒโน ป.ธ.๘)

ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ ลำดับที่ 3 รวม 23 ปี

เมื่อสมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน) เมื่อครั้งยังเป็นพระเทพกวี ได้เลื่อนเป็น พระธรรมวโรดม ได้ตั้งให้ท่านเป็นพระครูใบฎีกา ใน ฐานานุกรมตำแหน่งนั้น แล้วเลื่อนเป็นพระครูวินัยธรโดยลำดับ เมื่อเป็นพระครูวินัยธรได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ 2 ที่พระที่นั่งพุทธโธสวรรค์ เมื่อปี พ.ศ. 2425 ได้เป็นเปรียญ 4 ประโยค ต่อมาปี พ.ศ. 2428 เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกเป็นครั้งที่ 3 ที่พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้อีกประโยค 1 รวมเป็น 5 ประโยค

ปี พ.ศ. 2423 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่พระศรีสมโพธิ ถึงปี พ.ศ. 2439 อันเป็นวันในรัชกาลแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครบหมื่นวันแห่งการเสวยราชย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเสมอพระราชาคณะชั้นเทพในราชทินนามเดิม พระราชทานตาลิบัตรแจกประดับพลอย และเพิ่มนิยัตถ์ ในคราวเดียวกันกับที่ได้โปรดให้ พระธรรมวโรดม (แดง) วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ถึงปีจอ พ.ศ. 2441 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพโมลี สถิต ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร มีนิยัตถ์เดือน 4 ตำลึงกึ่ง

ทรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี
ปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑

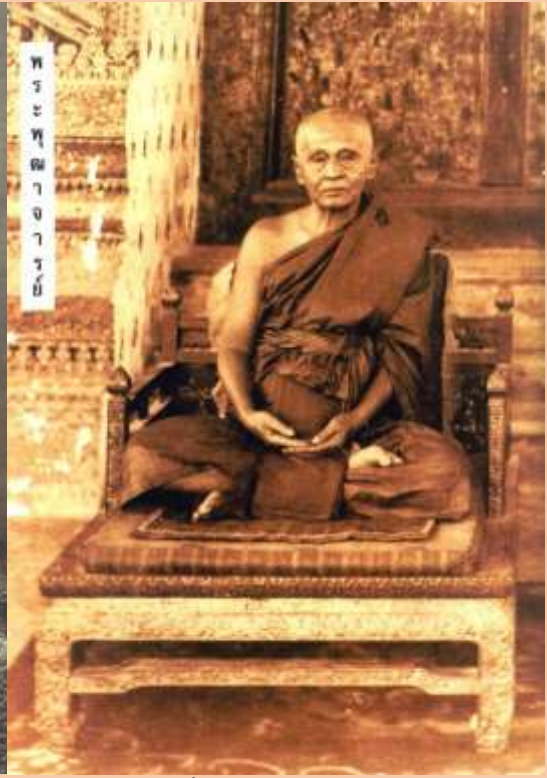
ทรงสมณศักดิ์ พระธรรมโกศาจารย์

ทรงสมณศักดิ์ พระเทพโมลี

ต่อมา พ.ศ. 2443 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเทพโมลีเป็นพระธรรมโกศาจารย์ สุนทรญาณนายกตรีปิฎกมุนี มหาคณาธิบดีสมณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง

ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระราชทานหิรัญบัฏ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นที่พระพรหมมุนี เมื่อปี พ.ศ. 2455

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าพระธรรมโกศาจารย์เจ้าคณะมณฑลนครไชยศรีเป็นเปรียญทรงพระปริยัติธรรม มีปฏิบัติอันงาม นำให้เกิดความเลื่อมใสของพุทธบริษัททั่วไป ได้เป็นภาระธุระแก่พระศาสนา เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสและเจ้าอาวาสทำนุบำรุงวัดสุทัศน์เทพวรารามให้เจริญโดยลำดับมา บริหารรักษาพระสงฆ์เรียบร้อยดีในฝ่ายปริยัติได้เป็นผู้จัดการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดสุทัศน์เทพวรารามอันเป็นสถานศึกษาใหญ่ตำบลหนึ่ง เมื่อถึงคราวสอบพระปริยัติธรรมในสนามหลวงได้เป็นกรรมการสอบด้วยรูปหนึ่ง

ทรงสมณศักดิ์ พระพรหมมุนี

ทรงสมณศักดิ์ สมเด็จพระพุฒาจารย์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงหยั่งทราบคุณสมบัติของพระธรรมโกษาจารย์มาตั้งแต่เดิม จึงได้ทรงยกย่องในตำแหน่งพิเศษ พระราชทานตาลิบัตรแนกประดับพลอยให้ถือนีพระเกียรติยศเสมอพระราชอาณาเขต แต่ครั้งยังเป็นพระศรีสมโพธิ เมื่อครั้งจัดคณะสงฆ์ในมณฑลหัวเมือง ได้ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี ก็มีน้ำใจเห็นแก่พระพุทธศาสนา บริหารคณะมณฑลมาด้วยความเรียบร้อยจนทุกวันนี้ ครั้นถึงแผ่นดินปัจจุบันทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า เป็นประธานแห่งสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร พระธรรมโกษาจารย์ก็ได้เป็นกำลังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอด้วยรูปหนึ่ง ในการบริหารคณะสงฆ์เมื่อคราวจัดคณะกลางในกรุงเทพฯ พระธรรมโกษาจารย์ได้รับตำแหน่งในหน้าที่เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะแขวงลำเพ็ง จัดการปกครองให้เข้าระเบียบเป็นอันดี พระธรรมโกษาจารย์มีอัธยาศัยเป็นแก่พระพุทธศาสนาเป็นการธุระในกรณีกิจนั้น ๆ โดยลำดับมา ฉะนั้นในเวลานี้มีพระราชูปการจัดว่าเป็นผู้ใหญ่ และเป็นหลักอยู่รูปหนึ่งในคณะสงฆ์ สมควรจะสถาปนาพระธรรมโกษาจารย์เป็นพระราชอาณาเขตผู้ใหญ่เจ้าคณะรองมีนามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก ตรีปิฎกธรรมมาลังการวิภูษิต มัชฌิมคณิศร บวรสังคารามคามวาสี สังฆนายก เจ้าคณะรองคณะกลางสถิต ณ วัดสุทัศน์ เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตเดือนละ 32 บาท มีถณานุศักดิ์ควรตั้งถณานุกรมได้ 8 รูป

ทรงดำรงสมณศักดิ์

สมเด็จพระวันรัต

ทรงดำรงสมณศักดิ์

สมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้

ต่อมาถึงปีกุน พุทธศักราช 2466 ได้รับพระราชทานสุพรรณบัฏเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นที่สมเด็จพระ
พุทธาจารย์ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระพรหมมุนีไว้ในตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะ
เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี มีราชทินนามตามที่จารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธาจารย์ อเนก
สถานปรีชา สัปตวิสุทธิจริยาสมบัติ นิพัทธคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคณิศร สมณนิกรมหาปริ
นายก ตรีปิฎกโกศลวิมลศีลขันธ์สรพสมณคุณ วิบุลยประสิทธิ์ บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี
มหาสังฆนายกสถิต ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง

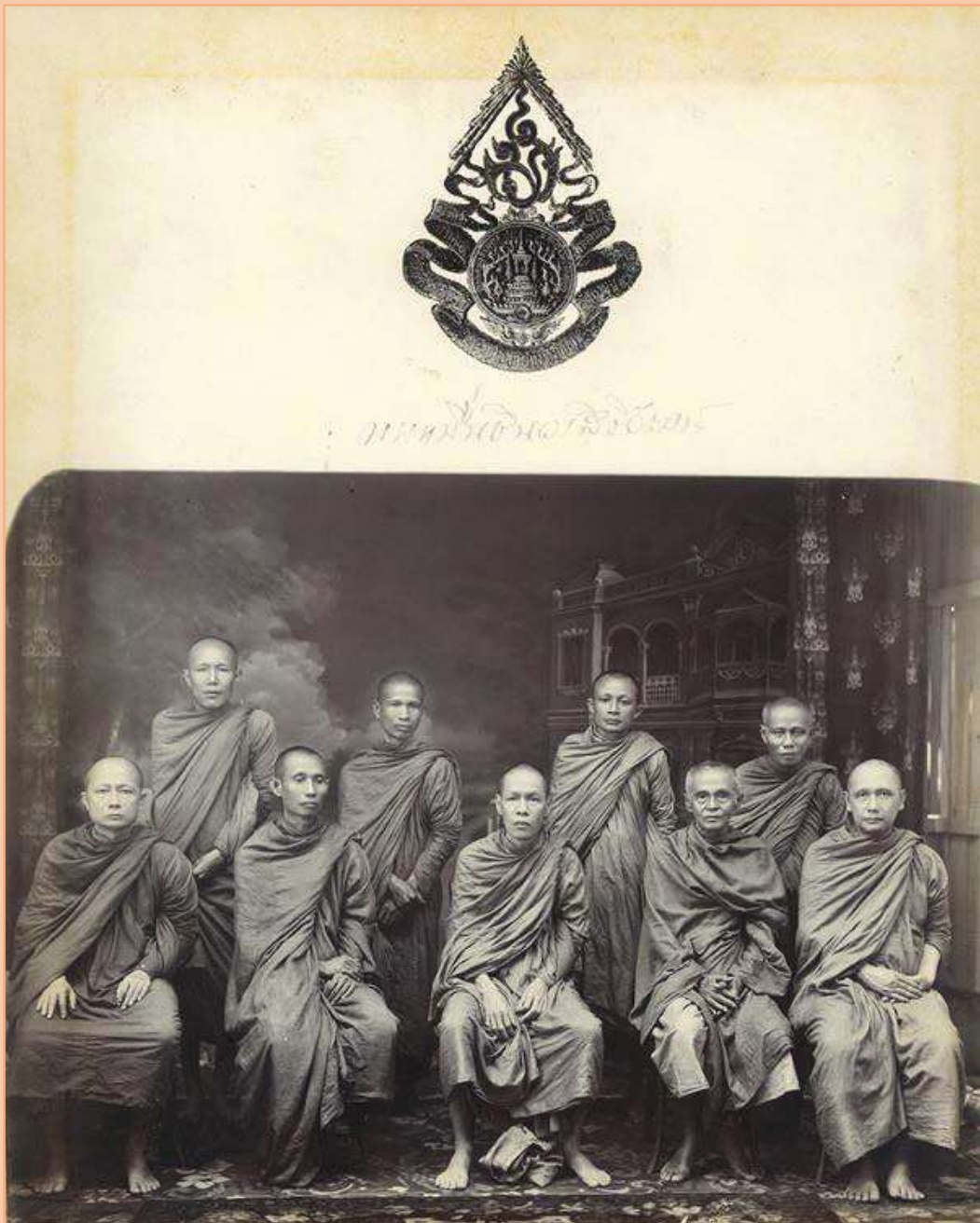
ครั้นถึง พ.ศ. 2472 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ได้ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระ
วันรัต

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค 2472 พรรษาปัจจุบันสมัย สัปตสัมพัตสร กุมภาพันธมาส จตุรวิงศ์สุรทิน จันทรवार โดยกาลปริณเฑ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าฐานันดรศักดิ์เจ้าคณะใหญ่หนใต้อันเป็นตำแหน่งสำคัญในมหาเถรสมาคมยังว่างอยู่ สมควรจะยกพระมหาเถรเจ้าผู้ถึงพร้อมด้วยสมณคุณขึ้นสถิตในสมณศักดิ์ และสถาปนาสมณฐานันดรเจ้าคณะสงฆ์แทนที่สืบไป บัดนี้จวนกาลฉัตรมงคลอุดมสมัย ควรจะผดุงอิสริยยศพระมหาเถระไว้ให้บริบูรณ์โดยอนุกรมตามตำแหน่ง เพื่อจะได้แบ่งภาระช่วยกันประกอบศาสนกิจให้สำเร็จประโยชน์แก่บรรพชิตแลคฤหัสถ์ตามสามารถ

ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระพุทธมาจารย์ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี ประกอบด้วยคุณธรรมอันโกศล วิมลปฏิภาณญาณปรีชา ดำเนินในสัมมาปฏิบัติ ทรงสมณคุณพหุลกิจประสิทธิ์จรรยา แจ้งอยู่ในประกาศสถาปนา เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี เมื่อพระพุทธศาสนายุกาล 2466 พรรษานั้นแล้ว บัดนี้ก็เจริญด้วยชนมายุกาลรัตตัญญูปาเป็นผู้นำประจักษ์แจ้งในธรรมนิยมประเพณีพิธีสงฆ์ทั้งปวงแต่กาลนาน มีพรหมจริยาวัตรศีลสมาจารย์เรียบร้อยสมบูรณ์บริสุทธิควรนับเป็นสุตพุทธมนีศาสนาภิรัต มีอธยาศัยหนักแน่นไปในทางพระพุทธศาสนายังยืนอยู่ในจาริตสมณวงศ์ เป็นหลักเป็นประธานสงฆ์คณะมหานิกายในปัจจุบัน ยากที่จะมีผู้เสมอเหมือนทั้งตั้งอยู่ตำแหน่งพระราชาคณะมานานถึง 40 ปี สถิตในมหาเถรธรรมราชาเป็นครุภาวนิยสถานแห่งสงฆ์อันพิเศษ เป็นเหตุให้ถึงอุปทานิยธรรมสมควรเป็นทักษิณมหาคณิศรอาจารย์ราชาคณะผู้ใหญ่ ที่อิสริยยศยิ่งกว่าสมณนิกรคามวาสีและอรัญวาสีหนใต้ทั้งปวง

จึงมีพระบรมราชโองการ มาณ พระบัตหุรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่งให้สถาปนาสมเด็จพระพุทธมาจารย์ เป็นสมเด็จพระราชาคณะทักษิณศวรธิบดี มีพระราชทินนามจารึก ในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวันรัตปรียัติพิพัฒนพงศ์ วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลคัมภีรญาณสุนทร มหาทักษิณคณิศร บวรสังฆารามคามวาสี อรัญวาสี สถิต ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่หนใต้

คำอธิบายภาพ

แถวหน้า จากซ้าย องค์ที่ ๑-๕ :

(๑) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)

วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร

เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ

(๒) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

“สมเด็จพระสังฆราชเจ้า” พระองค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วัดบวรนิเวศวิหาร (วัดบวรนิเวศ ราชวรวิหาร)

เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระญาณวราภรณ์

(๓) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณวิมล
สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
“สมเด็จพระสังฆราชเจ้า” พระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

(๔) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสเทโว)
สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
วัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรวิหาร
เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพรหมมุนี

(๕) พระพรหมมุนี (แย้ม อุปวิภาโส)
วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมปาโมกข์
แถวยืน จากซ้าย องค์ที่ ๑-๔ :

(๑) สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี)
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมไตรโลกาจารย์

(๒) พระศาสนโศภน (แจ่ม จตตสลโธ)
วัดมกุฏกษัตริยาราม ราชวรวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเทพกวี

(๓) พระธรรมวโรดม (เซ่ง อุตตโม)
วัดราชาธิวาส ราชวรวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเทพโมลี
(๔) พระพุทธวิริยากร (จันทร์ จนุทกนฺโต)
วัดโสมนัส ราชวรวิหาร

จากซ้าย : สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ
(หม่อมเจ้าภุชงค์ ชมพูนุท สิริวิฑูรย์)

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสเทโว)

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร

เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระวันรัต

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)

วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร

ภาพในงานฉลองพระตำหนักอรุณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

แถวนี้ จากซ้าย องค์ที่ ๑-๓ :

สมเด็จพระวันรัต (จ๋าย ปุณฺณทตฺโต)

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทโว)

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร

เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์

แถวยืน จากซ้าย องค์กรที่ ๑-๖, ๘ :

สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมไตรโลกาจารย์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)

วัดเทพศิรินทราวาสราชวรวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระศาสนโสภณ

พระศาสนโสภณ (แจ่ม จตตสลโ)

วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมปาโมกข์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วัดบวรนิเวศวิหาร (วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร)
เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระญาณวราภรณ์

พระพิมลธรรม (นาค สุนันทาโค)

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร
เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมดิลก

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร)

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

พระพรหมมุนี (แย้ม อุปวิกาโส)

วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

หลังจากที่ได้รับพระสุพรรณบัฏเป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้ แต่ พ.ศ. 2472 มา ได้ปกครองคณะสงฆ์ให้เจริญเรียบร้อยก้าวหน้ามาโดยลำดับ มิได้ระส่ำระสาย เป็นไปในทางวิวัฒนาการ ผู้อยู่ในบังคับบัญชาก็ได้รับความสุขสำราญชื่นชมยินดี ความตึงเครียดแม้จะมีก็ระงับได้ด้วยความสุขุมปรีชา เป็นที่พำนักปรึกษาของเจ้าคณะซึ่งมีข้อความข้องใจในการบริหาร ชี้แจงนโยบายการบริหารคณะสงฆ์ โดยสันติวิธีเป็นที่นิยมยินดีของพุทธบริษัททั่วไป

การปกครองคณะสงฆ์ร่วมในจังหวัดพระนครนั้นเล่าตั้งแต่แรกเริ่มจัดระเบียบเข้าสู่ระบอบใหม่ในทำนองการคณะแขวง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงดำรงตำแหน่งแต่เดิมมา ครั้งก่อนเรียกว่าแขวงสำเพ็ง ครั้นยุคต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นแขวงคณะนอก จังหวัดพระนคร ในคราวที่ฝ่ายอาณาจักรโอนอำเภอมณฑลพระนครมาขึ้นจังหวัดพระนครพอดี ในคราวที่ฝ่ายอาณาจักรยุบฐานะจังหวัดมีนบุรี อำเภอดำเนินสะดวก ในจังหวัดนั้น คืออำเภอมีนบุรี อำเภอบางกะปิ อำเภอลาดกระบัง อำเภอนนทบุรี จอมเทียนในจังหวัดพระนคร การคณะสงฆ์ในอำเภอนั้น ๆ ทั้งหมดก็โอนมาขึ้นกับคณะแขวงนอก จังหวัดพระนคร ต้องเพิ่มภาระในการปกครองขึ้นอีกมาก กระนั้นก็สู้บันบากควบคุมการคณะให้เรียบร้อยเจริญดีเป็นลำดับมา

ในด้านการศึกษา ก็ได้แนะนำปลูกภิกษุสามเณรให้เกิดแนะนำให้เกิดอุตสาหกรรมในการเรียนการสอน เพื่อการศึกษาแพร่หลายดี จึงได้ขอให้ทางการเปิดสถานที่ทำการสอบความรู้ นักธรรมขึ้นเป็นประจำในอำเภอนั้น ๆ จนเป็นปีกแผ่นถาวรมาจนถึงยุคนี้ ถึง พ.ศ. 2479 เมื่อตำแหน่งปลัดแขวงในพระนครว่างลง สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวราลงกรณวิมลราชบพิธ จึงได้มีพระบัญชาให้ย้ายท่านเข้ามาเป็นปลัดแขวงในพระนคร และท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้เรียบร้อยตลอดมา

ในส่วนพระปริยัติธรรมท่านได้รับหน้าที่เป็นแม่กองสนามหลวงฝ่ายบาลีทำการสอบความรู้พระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณรในพระราชอาณาจักรตั้งแต่ พ.ศ. 2471 – 2474 รวม 4 ศก การ

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสถเทโว)
ทรงฉายร่วมกับคณะกรรมการพุทธสมาคม

ในส่วนมหาเถรสมาคม นั้น ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการด้วยรูปหนึ่งตั้งแต่เดิมมา ได้ปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ในฐานะแห่งกรรมการเป็นอันดีเสมอต้นเสมอปลาย มิได้บกพร่องอุดมคติเป็นไปในการทำงานอยู่ยงสิกาว่าท มุ่งหมายเป็นสำคัญก็คือ ถือนิติส่วนรวมโดยสมานฉันท์มีใจมั่นอยู่ด้วยสามัคคี เพราะยึดอุดมคติเช่นนี้จึงทำให้ท่านเป็นที่เคารพในมหาเถรสมาคม กอปรทั้งที่ท่านสมบูรณ์ด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิเป็นที่สุด ในมหาเถรสมาคม จึงเป็นที่นิยมนับถือในฐานะเป็นประมุขสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

และในคณะมหานิกายนั้น เมื่อเกิดมีอุปสรรคอันใดเข้ามาขัดขวาง ก็ได้อาศัยท่านเป็นหลักที่ปรึกษาหาทางที่จะหลีกเลี่ยงเข้าสู่สันติวิธีมิได้ทอดทิ้งและเห็นแก่ความเหนื่อยยาก ทั้ง ๆ ที่ทรงพระชราภาพมากแล้ว หากจะปลีกพระองค์ออกไปสุขแห่งความสงบเฉพาะพระองค์แล้ว ก็จะเป็นเอกลีลาสุขได้อย่างสมบูรณ์แห่งจิตใจและสังขาร แต่พระองค์หาได้คิดเช่นนั้น ได้ทรงเห็นแก่พระศาสนาและความร่มเย็นของผู้ปฏิบัติธรรมอันยึดพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์เป็นสรณะ และเพื่อยืนยาวมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักของประชาชนชาวไทยทั้งมวล มิได้ทรงถือความชราภาพมาเป็นสิ่งกีดขวางการพระศาสนา ปฏิบัติ และคุณูปการของท่านเพียบพร้อมด้วยศาสนกิจดังกล่าวมาแล้ว จึงเป็นมูลฐานปณิธานที่เด่นเป็นมิ่งขวัญของคณะสงฆ์ทั่วไป

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีโสภณ)

ทรงฉายร่วมกับพระภิกษุสามเณรของวัดสุทัศนเทพวราราม

ครั้นถึง พ.ศ.2481 รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 7 เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
วัดราชบพิธสิ้นพระชนม์ลง ประจวบกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากยุโรปเข้ามาเยี่ยมพระนคร
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช พระราชทานตาลิบัตรแนกประจำ
ตำแหน่งในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ประกาศสถาปนา

สมเด็จพระวันรัต ขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราช โดยที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวง ชินวรศิริวัฒน์
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายก ปธานาธิบดียังชีพ สิ้นพระชนม์ล่วงลับไป
เสียแล้ว เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นสนองพระองค์ต่อไปและโดยที่สมเด็จพระ
พระวันรัต วัดสุทัศน์เทพวราราม เจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีคุณูปการในทางศาสนกิจ สมควรจะดำรง
ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชได้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว จึงให้ประกาศสถาปนา สมเด็จพระวันรัต ขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งสกล
สังฆปริณายก ปธานาธิบดียังชีพ สดงมณทลทั่วพระราชอาณาจักรสืบไป

ประกาศมา ณ วันที่ 15 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2481

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พ.อ. พลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

แล้วทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกต่อประมุขสงฆ์ มีองค์พระสังฆราชเป็นประธานครั้งถึงสมัย
มงคลกาลเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2482 จึงเป็นพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
พระราชทานพระสุพรรณบัฏ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีคำประกาศ
ต่อไปนี้

ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 4 สิงหาคม พุทธศักราช 2480)

อาทิตยทิพอาภา

พล.อ. เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน

โดยที่เห็นว่าสมเด็จพระสังฆราช ทรงสมบุรณ์ด้วยคุณธรรมเอนกประการ อาทิจริยพรพรายุกาลรัตน์มหาเถรธรรม สุขุมคัมภีรญาณปรีชาสามารถ ถึงพร้อมด้วยสมณคุณพรหมจริยวัตรศีลสมาจารบริสุทธิ์ ประกอบพุทธศาสนกิจ เป็นहितานุहित ประโยชน์อันไพศาลแก่พุทธบริษัทมีคุณสมบัติเป็นเอนกนัย ดังปรากฏเกียรติคุณตามประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้ เมื่อพุทธศักราช 2472 แล้วนั้น

ครั้นต่อมาก็ยังเจริญด้วยอุสาหวิริยาธิคุณสามารถประกอบศาสนกิจให้เจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา ได้รับการปกครองคณะสงฆ์ โดยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวง นอก จังหวัดพระนคร และปลัดคณะแขวงใน จังหวัดพระนคร บริหารคณะสงฆ์ในการปกครองโดยเรียบร้อยวิวัฒนาการ ทั้งในการศึกษาและพระปริยัติธรรมก็ได้จัดการให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นถาวรด้วยสุขุมปรีชาญาณ มีนโยบายการบริหารด้วยสันติวิธี เป็นที่นิยมยินดีของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการในมหาเถรสมาคม ก็ปฏิบัติหน้าที่ในหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี มีบกพร่อง โดยอุตมคติเป็นไปในทำนองเยี่ยงยโสิกาเป็นที่เคารพในมหาเถรสมาคม ประกอบทั้งสมบุรณ์ด้วยวิบุตติคุณวุฒิเป็นที่สุดในมหาเถรสมาคม จึงเป็นที่นิยมชมชื่นทั้งในฐานะที่เป็นพระมหาเถระและเป็นประมุขสงฆ์คณะมหานิกาย ด้วยคุณูปการในทางศาสนกิจอันยิ่งใหญ่เช่นนี้ จึงได้ประกาศสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายก ปธานาธิบดียังสมมณฑลทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2481

ในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อประกอบพระราชพิธีถวายพระองค์เป็นพุทธมามกะก็ได้ทรงเป็นพุทธมามกาจารย์ และถวายโอวาทเป็นเครื่องเจริญพระราชศรัทธาประสาทเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาบัดนี้จวนมงคลสมัยเฉลิมพระชนพรรษา สมควรสถาปนาสมณฐานันดรศักดิ์ให้เต็มตามราชประเพณีเป็นปรากฏเกียรติยศคุณสืบไป

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จึงให้เฉลิมพระนามสมเด็จพระสังฆราช ตามที่จารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมธานธำรง สกลสังฆปริณายก ตรีปิฎกกลากุศลโลภาศ อานันทมหาราชพุทธมามกาจารย์ ติสสเทวา ภิธานสังฆวิสสุต ปาวจนุตตมโศภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธศาสนิกบริษัทคาราวสถาน วิจิตรปฏิภาณ พัฒนคุณ อดุลคัมภีรญาณสุนทร บวรสังฆาราม คามวาสี เสด็จสถิตยณวัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรามหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ ควรทรงตั้งฐานานุกรมได้ 15 รูป คือ

พระครูมหาคณานุสิขณณ์ สังฆอสิริยาลังการ วิจารณโกศล วิมลสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต พระครูปลัดขวา 1

พระครูจุลคณานุสาสน์ วิจารโณธาศภาคยคุณ สุนทรสังฆมนุคตติ วิสุทธิสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต พระครูปลัดซ้าย 1

พระครูธรรมกถาสุนทร 1

พระครูวินัยกรรมโศภณ 1

พระครูพรหมวิหาร พระครูปริตร 1

พระครูญาณวิสุทธิ พระครูปริตร 1

พระครูวินัยธร 1

พระครูธรรมธร 1

พระครูวิมลสรภาณ พระครูคู่สวด 1

พระครูพิศาลสรคุณ พระครูคู่สวด 1

พระครูบุลบรรณวัตร 1

พระครูสังฆบริการ 1

พระครูสมุห์ 1

พระครูใบฎีกา 1

ขออาราธนาพระคุณผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณฐานันดร เพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้อรับธุระ
พระพุทธานุสา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุ สามเณร ในคณะและ
ในพระอาราม ตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศที่พระราชทานนี้ และขอจง เจริญ อายุ วรรณะ สุขะ
พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิจักริวัณฐิติวิรุพหิ ไพบุลย์ในระพะพุทธานุสา เทอญฯ

ประกาศมา ณ วันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2482 เป็นปีที่ 6 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

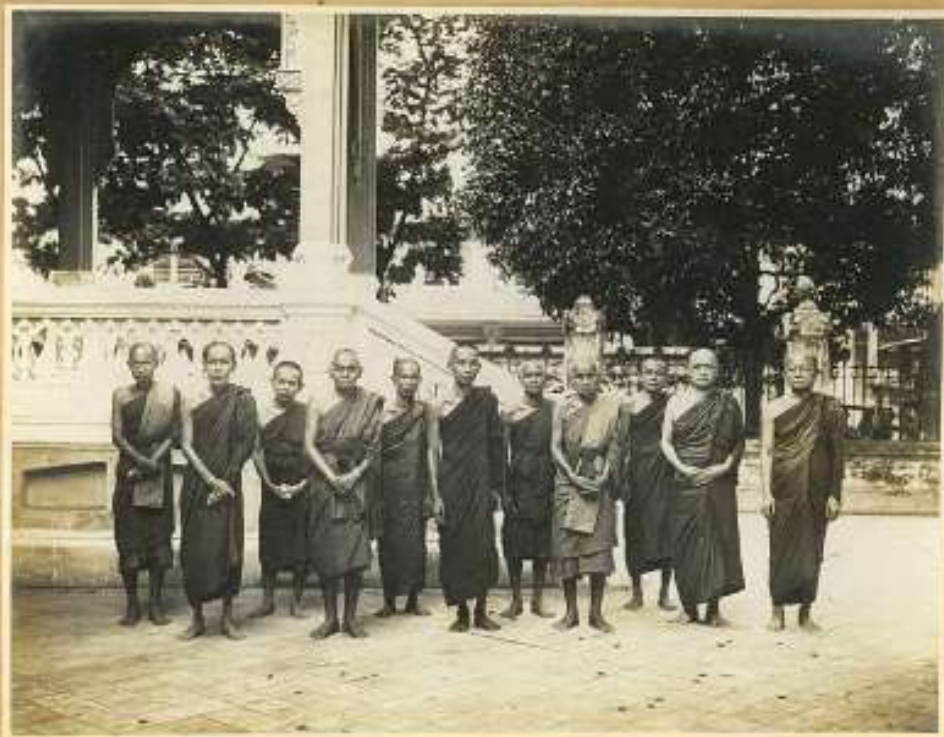
เจ้าพนักงานได้เชิญพระสุพรรณบัฏไปส่งที่วัดสุทัศนเทพวราราม เมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2482

เวลา 14 นาฬิกา กับ 14 นาที

มีพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาพร้อมกับยกเศวตฉัตรแล้วโปรดเกล้าฯ ให้มีการสมโภชพระสุพรรณบัฏ
ในวันนั้น เวลา 17 นาฬิกา พระสงฆ์

10 รูปเจริญพระพุทธานุสาในพระอุโบสถ รุ่งขึ้น วันที่ 29 กันยายน เวลา 11 นาฬิกา พระสังฆราช
พระราชทานฉันอาหารบิณฑบาต

แล้วเจ้าพนักงานตั้งบายศรีและแวนเวียนเทียน สมโภชพระสุพรรณบัฏแล้วเป็นเสร็จการ

กรรมการมหาเถรสมาคม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗
บันทึกภาพร่วมกัน ณ พระตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

กรรมการมหาเถรสมาคมชุดนี้แต่งตั้งขึ้นตาม
พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๕)
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราขึ้นไว้

พระกรณียกิจต่าง ๆ

พระกรณียกิจต่าง ๆ ของสมเด็จพระสังฆราชแพนั้น ในฐานะที่พระองค์ดำรงตำแหน่ง ในขณะที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการจัดระเบียบการคณะสงฆ์ให้เข้าสู่รูปสมัยใหม่ ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ดังกล่าวแล้วพอสรุปได้ดังนี้

1. เสด็จเปิดประชุมสมัยสามัญแห่งสังฆสภา ที่เปิดครั้งแรกเมื่อวันวิสาขบูชาที่ 28 พฤษภาคม 2485 และได้ทรงตั้งพระมหาเถระในสังฆสภาให้ดำรงตำแหน่งตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยครบถ้วน เพื่อบริหารศาสนกิจต่อไป
2. ประกาศตั้งเจ้าหน้าที่พิมพ์พระไตรปิฎกสยามรัฐ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2484
3. ประกาศเรื่องการโอนวัดมหานิกายเป็นวัดธรรมยุติก
4. เลิกระเบียบการบำรุงการศึกษาปริยัติธรรม โดยจัดเป็นหมวด ๆ และมีรายละเอียดต่าง ๆ แต่ละหมวดเพื่อเป็นหลักการปฏิบัติ

พระอริยาศัยของพระองค์ท่านนั้น ละมุนละม่อมอ่อนโยนเสวนาสนิทสนมกับคนทุกชั้น มิได้ถือพระองค์แม้ว่าจะได้มีตำแหน่งสูงสุดในทางฝ่ายพุทธจักรก็ตาม จึงเป็นที่นิยมรักใคร่ของคนทั่วไปทั้งฝ่ายคฤหัสถ์ และบรรพชิต ทรงเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจ มีความสม่ำเสมออยู่เป็นนิจ ทรงดำรงสแต่น้อยคำและตรงไปตรงมา แต่มีความหมายลึกซึ้งและแจ่มชัด ทรงมีพระเมตตาคุณเป็นที่ตั้งและไฝ่ในทางสันติ เมื่อวิวาหาธิกรณ์เกิดขึ้นทรงหยั่งเอาด้วยเหตุและผลรักษาความเที่ยงธรรมไม่โอนเอียง และพร้อมที่จะทรงอภัยให้ทุกเมื่อ ทรงตรัสสิ่งใดออกไปแล้วย่อมเที่ยงตรง รังเกียจการสู้รู้ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร

เคยมีอยู่ครั้งหนึ่งเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง สมัยท่านผู้นำว่าอะไรก็ตามกัน ซึ่งมักจะพัวพันเข้ามาในคณะสงฆ์ด้วยแม้แต่การแสดงพระธรรมเทศนา ก็จะต้องอยู่ในช่วงที่ทางการจะตั้งหัวข้อ หรือแนวมาให้แสดง ซึ่งบางครั้งดูเหมือนจะไม่ใช้แสดงธรรมเทศนา เป็นการแสดงปาฐกถาหรืออะไร

ทำนองนั้นมากกว่าหรือไม่ก็ต้องส่งสำเนาเทศนาไปให้ทางการเซ็นเซอร์ ตรวจสอบแก้ไขก่อน บางครั้งก็มีเสียคติเตียนฝ่ายตรงข้าม หรือที่ไม่สบอารมณ์ผู้ใหญ่ และก็เคยมีพระสงฆ์ใหญ่บางองค์ได้ยินยอมเป็นเครื่องมือของนักการเมืองสมัยนั้น เทศน์ไปตามความต้องการของผู้ยิ่งใหญ่ ครั้งหนึ่งได้อารานาสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้นไปแสดงพระธรรมเทศนาทางวิทยุกระจายเสียงของทางราชการ ระหว่างที่นั่งรถไปกับผู้รับมอบหน้าที่มานิมนต์ และรับนโยบายมาชี้แจงด้วยผู้นั้นได้พรวดแนะกับพระองค์ท่านไปในรว่า ให้เทศน์อย่างนั้น ๆ ตามแนวนั้น ๆ พระองค์ทรงนิ่งฟังจนจบแล้วกล่าวสั้น ๆ ว่า “นี่มีงเทศน์เองหรือจะให้กูเทศน์” ทรงตรัสสั้น ๆ แต่มีความหมายลึกล้ำ ผู้นั้นแนะแนวทางเงียบกริบแล้วพระองค์ก็เสด็จไปแสดงตามแนวธรรมของพระองค์ ไม่ใช่แนวที่คนสู้รู้มาอวดสอนและชักจูงไปในทางที่มีชอบด้วยสมณสาธูป

ต่อมาพระองค์ทรงประชวรพระโรคชรากระเสาะกระแสะอยู่เรื่อย ๆ แต่เพราะพระองค์มีพระทัยเข้มแข็งยิ่งนัก ประกอบด้วยได้แพทย์ผู้สามารถถวายการพยาบาล จึงมีพระอาการคงอยู่ได้ตลอดมาจนถึงวันที่ 1 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2487 ได้เริ่มประชวรเพราะโรคเดิมอีก แพทย์ได้ถวายการพยาบาลจนสุดความสามารถ พระอาการโรคได้ทรุดหนักลงทุกวันจนถึงวันที่ 26 เดือนเดียวกัน ก็ได้เสด็จดับขันธสิ้นพระชนม์ลงเมื่อเวลา 3.00 นาฬิกา ที่ตำหนักวัดสุทัศน์เทพวราราม สิริพระชนมายุ 89 โดยมีพระพรรษา 66 ทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกได้ 7 พรรษา

ได้รับพระราชทานน้ำสรงพระศพและโกศพระลองกุดันน้อยประดับพุ่มและเฟื้อง เครื่องสูง 5 ชั้น เครื่องประโคมสังข์แตร จ่าปี จ่ากลอง และกลองชนะ มีพระพิธีธรรมสวดอภิธรรมประจำพระศพและรับพระราชทานฉน์ 15 วัน ประดิษฐานพระศพ ณ ตำหนักที่สิ้นพระชนม์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไว้ทุกข์ ทุกกระทรวงทบวงกรม มีกำหนด 15 วัน แล้วทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทานในสัปดาห์ที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนพระลองกุดันน้อย เป็น พระลองกุดันใหญ่ และจัดการพระราชทานเพลิงพระศพเป็นการเฉลิมพระเกียรติ ณ เมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันพุธที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488

ยงกิยฺยจิ สมุทฺทยธมฺมํ สพฺพนตํ นิโรธธมฺมํ

สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา

สิ่งอันใดที่ได้เกิดกำหนดขึ้น จะยังยืนค้ำฟ้าก็หาไม่

เกิดมาแล้วย่อมดับลบล้างไป เป็นกฎในธรรมดามาช้านาน ฯ

การแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

(ความต่อไปนี้อัศลอกจาก <http://www.heritage.thaigov.net/religion/tripitok/tripitok.htm>)

การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ได้กระทำกันมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดแปลไว้เป็นจำนวนมาก ในรัชสมัยต่อ ๆ มา การแปลก็ยังคงดำเนินไปเป็นครั้งคราว ส่วนใหญ่จะแปลพระสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกมีน้อย สำนวนโวหารในการแปลก็ผิดกันมาก เพราะต่างยุคต่างสมัย

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสสเทว) วัดสุทัศน์เทพวราราม ทรงปรารภว่า พระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี ผู้ใคร่ศึกษาต้องรู้ภาษาบาลีอย่างลึกซึ้ง จึงจะศึกษาได้สมประสงค์ แม้มีผู้รู้แปลสู่ภาษาไทยอยู่บ้าง ก็เลือกแปลเฉพาะบางตอน ไม่ตลอดเรื่อง ถ้าสามารถแปลจบครบบริบูรณ์ ก็จะเป็นอุปการคุณแก่ พุทธบริษัทชาวไทยอย่างใหญ่หลวง ในต่างประเทศ ได้มีนักปราชญ์อุตสาหะแปลบาลีพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท ออกเป็นภาษาของเขาแล้ว สำหรับฝ่ายมหายานนั้น ได้มีการแปลพระไตรปิฎก จากฉบับภาษาสันสกฤต ออกเป็นภาษาของชาวประเทศที่นับถือลัทธิมหายาน มาแล้วช้านาน การที่นักปราชญ์ดังกล่าวจัดแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาของเขา ก็ด้วยเห็น

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีละสุนทร)

ทรงฉายร่วมกับพระภิกษุสามเณรของวัดสุทัศนเทพวราราม

ประโยชน์ที่มหาชนชาวประเทศนั้น ๆ จะพึงได้รับการศึกษาพระไตรปิฎกเป็นสำคัญ จึงเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวง ที่จะคิดจัดแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยให้ตลอดสาย จะเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติแห่งพระมหากษัตริย์ และประเทศไทยให้ปรากฏไปในนานาประเทศ แต่เนื่องด้วยการนี้เป็นการใหญ่ เกินวิสัยที่เอกชนคนสามัญจะทำให้สำเร็จได้ จึงขอให้กระทรวงธรรมการ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงมีพระราชดำริเห็นชอบ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้รับการจัดแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถวายให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานในการนี้ ให้กรมธรรมการเป็นผู้อำนวยการฝ่ายคฤหัสถ์ จัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นสมุดตีพิมพ์และลงในใบลาน เพื่อเผยแพร่แก่พุทธบริษัทสืบไป

คณะกรรมการแปลพระไตรปิฎก เริ่มดำเนินการแปลตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. แปลโดยอรรถ ตามความในบาลีพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ สำหรับพิมพ์เป็นเล่มสมุด เรียกว่า "พระไตรปิฎกภาษาไทย"
๒. แปลโดยสำนวนเทศนา สำหรับพิมพ์ลงใบลาน เป็นคัมภีร์เทศนา เรียกว่า "พระไตรปิฎกเทศนา ฉบับหลวง" แบ่งออกเป็น ๑,๒๕๐ กัณฑ์ โดยถือเกณฑ์พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป เมื่อคราวจตุรงคสันนิบาตในสมัยพุทธกาล เป็นพระวินัยปิฎก ๑๘๒ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ๑,๐๕๔ กัณฑ์ พระอภิธรรมปิฎก ๑๔ กัณฑ์ พิมพ์ลงใบลานเสร็จเรียบร้อยเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๒

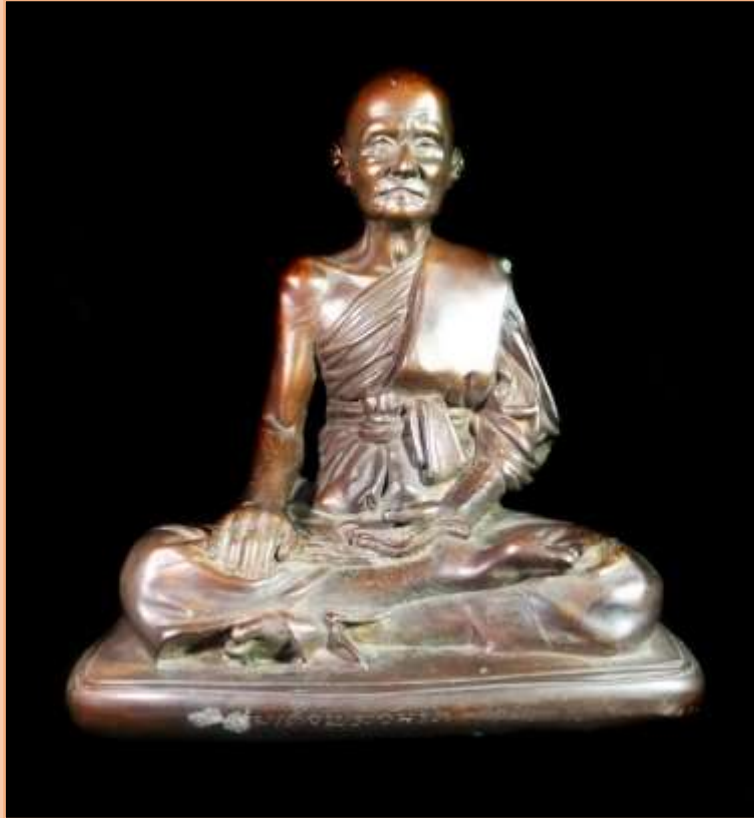

มูลเหตุที่ทรงสร้างพระกริ่งและพระชัยวัฒน์

(ความต่อไปนี้เป็นคำคัดลอกจาก <http://www.tumnan.com/pare/pare's%20history.htm>)

มูลเหตุที่สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสุสเทวมหาเถร) วัดสุทัศน์เทพวราราม ทรงสร้างพระกริ่งและพระชัยวัฒน์นั้น

ทรงเล่าว่า เมื่อพระองค์ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระศรีสมโพธิครั้งนั้น สมเด็จพระวันรัต (แดง) สมเด็จพระอุปัชฌาย์ของพระองค์ยังมีชีวิตอยู่ และครั้งหนึ่งสมเด็จพระวันรัต (แดง) ได้อาพาธเป็นอหิวาตกโรค สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ครั้งยังทรงเป็นกรมหมื่นเสด็จมาเยี่ยม เมื่อรับสั่งถามถึงอาการของโรคเป็นที่เข้าพระทัยแล้ว รับสั่งว่า “เคยเห็นกรมพระยาปวเรศฯ เสด็จพระอุปัชฌาย์ของพระองค์อาราธนาพระกริ่งแช่น้ำอธิษฐาน ขอน้ำพระพุทธรูปแล้วให้คนใช้

รูปหล่อสมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน)

เป็นอหิวาตกโรคกินหายเป็นปกติ พระองค์จึงรับสั่งให้มหาดเล็กที่ตามเสด็จไปนำพระกริ่งที่วัดบวร
นิเวศ แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทูลว่าพระกริ่งที่กุฎมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้าจึงรับสั่งให้นำมาแล้วอาราธนาพระ
กริ่งแช่น้ำอธิษฐาน ขอน้ำพระพุทธมนต์แล้วนำไปถวายสมเด็จพระวันรัต (แดง) เมื่อท่านฉันน้ำพระ
พุทธมนต์แล้วโรคอหิวาตกโรคก็บรรเทาหายเป็นปกติ

ข้าพเจ้าทูลถามว่า พระกริ่งที่อาราธนาขอน้ำพระพุทธมนต์นั้นเป็นพระกริ่งสมัยไหน พระองค์ท่าน
รับสั่งว่าจำไม่ได้ เข้าใจว่าเป็นพระกริ่งเก่าหรือไม่ก็คงเป็นพระกริ่งของสมเด็จพระกรมระยาปวเรศฯ องค์ใด
องค์หนึ่ง

ตั้งแต่นั้นมา พระองค์ก็เริ่มสนพระทัยในการสร้างพระกริ่งขึ้นเป็นลำดับ ค้นหาประวัติการสร้างพระ
กริ่งและก็ได้เห็นว่า การสร้างพระกริ่งนี้มีมาแต่โบราณกาลแล้ว เริ่มที่ประเทศทิเบตก่อน ต่อมาก็
ประเทศจีนและประเทศเขมรเป็นลำดับ

พระรูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีละสุนทร)

ณ วัดโกมุตพุทธรังสี ถ.พุทธมณฑลสาย ๓

แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีละสุนทร) ทรงเป็นองค์ประธาน

ในพิธีปลุกเสกพระพุทธรชินราช รุ่นอินโดจีน

เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๘๕ ณ วัดสุทัศนเทพวราราม

โดยมีพระศรีสัจจญาณมุนี (เจ้าคุณสนธิ์) เป็นแม่งาน

และพระคณาจารย์ชื่อดังร่วมนั่งปรกปลุกเสก ๑๐๘ รูป

พระพุทธรชินราชอินโดจีน ปี 2485 นับเป็นพระยอดนิยมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน อาจสืบเนื่อง
จากปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ หนึ่ง .. เจตนาการสร้างที่ต้องการให้ทหารและประชาชนได้มีพระ
เครื่องไว้บูชาติดตัวในยามเกิดสงคราม เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและปกป้องภัยอันตราย สอง ..
เป็นการจำลองรูปแบบ “พระพุทธรชินราช” พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวเมืองพิษณุโลก ที่มีความ
งดงาม ศักดิ์สิทธิ์ และสำคัญต่อพุทธศาสนิกชน สาม .. ด้วยพิธีกรรมที่ถือว่ายิ่งใหญ่อลังการมากใน
สมัยนั้น เป็นการรวมพระเกจิอาจารย์ชื่อดังร่วมสมัยจำนวนมากเข้าร่วมปลุกเสกอธิษฐานจิต และ สี่
.. พุทธคุณและพุทธานุภาพเป็นเลิศเป็นที่ประจักษ์ ดังบทกวีที่ว่า ...

พุทธชินราชเสริกใสร์ ปฐิมา
งามเงื่อนตามสมญา ยิ่งแท้
พุทธคุณกว่าใคร กำหนด พระเอย
คุ้มใจคุ้มภัยแน่ ศีกสิ้น อินโดจีน

เหรียญพระพุทธชินราชอินโดจีน ปี 2485

<http://www.amuletheritage.com/p-8.html>

การจัดสร้าง พระพุทธชินราชอินโดจีน ปี 2485 นั้น ทางคณะกรรมการ “พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย” เป็นผู้ริเริ่ม จำลองรูปแบบจาก พระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ.พิษณุโลก พระพุทธรูปปางชนะมาร ที่ได้รับการยกย่องว่างดงามที่สุดในโลก โดยมี ท่านเจ้าคุณศรีสังฆญาณมุนี (สนธิ) วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นแม่งานผู้ดำเนินการ จัดสร้างเป็น 2 แบบ คือ แบบพระบูชา และแบบพระเครื่อง ประกอบพิธีเททองหล่อตาม ‘ตำราการสร้างพระกริ่ง พระชัยวัฒน์’ ของวัดสุทัศน์ อย่างสมบูรณ์ ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ.พิษณุโลก ในวันเสาร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 3 ตรงกับวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485 จากนั้นประกอบพิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม ในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2485 โดยมี ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสุสเทวมหาเถร) เป็นองค์ประธาน เจ้าคุณศรีสังฆญาณมุนี (สนธิ) เป็นแม่งาน ทั้งได้รับเมตตาจากพระเกจิณาจารย์ชื่อดังผู้ทรงวิทยาคมในยุคนั้นรวมแล้ว 108 รูป ร่วมมอบแผ่นยันต์ และเดินทางเข้าร่วมอธิษฐานจิตปลุกเสก มีอาทิ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ) วัดเทพศิรินทร์, สมเด็จพระสังฆราช (ชื่น) วัดบวรนิเวศฯ, หลวงพ่ออี๋ วัดสัตหีบ, หลวงปู่เผือก วัดกิ่งแก้ว, หลวงพ่อจาด วัดบางกะเบา, หลวงพ่อจง วัดหน้าต่างนอก, หลวงปู่नाค วัดระฆังฯ, หลวงพ่อโอสถี อาศรมบางมด, หลวงพ่อรุ่ง วัดท่ากระเปาะ, หลวงพ่อพุ่ม วัดบางโคล่, หลวงปู่เหรียญ วัดหนองบัว, หลวงปู่ใจ วัดเสด็จ, หลวงพ่อฉาย วัดพนัญเชิง ฯลฯ เรียกได้ว่า เป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดพิธีหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย

พระกริ่งและเหรียญสมเด็จพะสังฆราช (แพ ตีสู่เทพโว)

พระกริ่งเทพโมลี พระกริ่งรุ่นแรกของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2441-2442 ในวโรกาสที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ที่ ‘พระเทพโมลี’ โดยสร้างตามตำรับ ‘วัดป่าแก้ว’ และ ‘พระกริ่งปวเรศ’ ที่ทรงรำลึกถึง

พระกริ่งธรรมโกษาจารย์ วัดสุทัศน์เทพวราราม เนื้อนวโลหะ เนื้อในนาก มีเนื้อขาวแซมก่อนถึงผิว
นอกที่เป็นผิวกลับดำ พิธีหล่อและปลุกเสก โดย สมเด็จพระสังฆราชราชแพ ในขณะที่ทรงสมณศักดิ์
“พระธรรมโกษาจารย์” ในราวปี 2443 -2454 องค์นี้ตกแต่งอย่างประณีต

<http://www.amuletheritage.com/>

พระกริ่งธรรมโกษาจารย์ วัดสุทัศน์เทพวราราม พิธีหล่อและปลุกเสก โดย สมเด็จพระสังฆราชแพ
ในขณะทรงสมณศักดิ์ “พระธรรมโกษาจารย์” ในราวปี 2443 -2454

พระกริ่งธรรมโกษาจารย์ วัดสุทัศน์เทพวราราม พิธีหล่อและปลุกเสก โดย สมเด็จพระสังฆราชแพ
ในขณะทรงสมณศักดิ์ “พระธรรมโกษาจารย์” ในราวปี 2443 -2454

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพรหมมุนี (เขมรน้อย) พิธีหล่อและปลุกเสก
โดย สมเด็จพระสังฆราชราชแพ ในขณะที่ทรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี ในช่วงปีพ.ศ. 2455-2458

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพรหมมุนี (เขมรน้อย) พิมพ์ใหญ่ พิธีหล่อและปลุกเสก
โดย สมเด็จพระสังฆราชราชแพ ในขณะที่ทรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี ช่วงปีพ.ศ. 2455-2458

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพรหมมณี (พระกริ่งใหญ่) พิธีหล่อและปลุกเสก
โดย สมเด็จพระสังฆราชแพ ในขณะที่ทรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมณี ปีพ.ศ. 2460-2465

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพรหมมุนี (พระกริ่งใหญ่) พิธีหล่อและปลุกเสก
โดย สมเด็จพระสังฆราชราชแพ ในขณะทรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี ปีพ.ศ. 2460-2465

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพรหมมณี (พระกริ่งใหญ่) พิธีหล่อและปลุกเสก
โดย สมเด็จพระสังฆราชแพ ในขณะที่ทรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมณี ปีพ.ศ. 2460-2465

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพรหมมณี (พระกริ่งใหญ่) พิธีหล่อและปลุกเสก
โดย สมเด็จพระสังฆราชราชแพ ในขณะทรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมณี ปีพ.ศ. 2460-2465

เหรียญพระพุทธ สมเด็จพระสังฆราชแพ วัดสุทัศน์ กรุงเทพฯ หลังแบบ ปี พ.ศ. 2464 หรือ เหรียญ
พระพรหมมุนี สมเด็จพระสังฆราชแพ เหรียญนี้สร้างขึ้นในวาระโอกาสที่ สมเด็จพระสังฆราชแพเลื่อน
สมณศักดิ์เป็น พระพรหมมุนี ลักษณะเป็นแผ่นโลหะปั๊มจากด้านหลังสู่ด้านหน้า

เหรียญพระพุทธรูป สมเด็จพระสังฆราชแพ วัดสุทัศน์ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2464 หรือ เหรียญ
พระพรหมมุนี สมเด็จพระสังฆราชแพ เหรียญนี้สร้างขึ้นในวาระโอกาสที่ สมเด็จพระสังฆราชแพเลื่อน
สมณศักดิ์เป็น พระพรหมมุนี ด้านหลังมีจาร

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม เนื้อทองคำ ปีพ.ศ. 2479 องค์พระประทับนั่งปางมารวิชัย บนฐานบัวกลีบซ้อนกัน 2 ชั้น ชั้นละ 7 กลีบ พระหัตถ์ซ้ายถือหม้อน้ำมนต์ องค์พระจะมีพุทธลักษณะ อวบท้วมสมบูรณ์ ปรากฏจารใต้ฐานอย่างสวยงาม ขณะดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระวันรัตน์

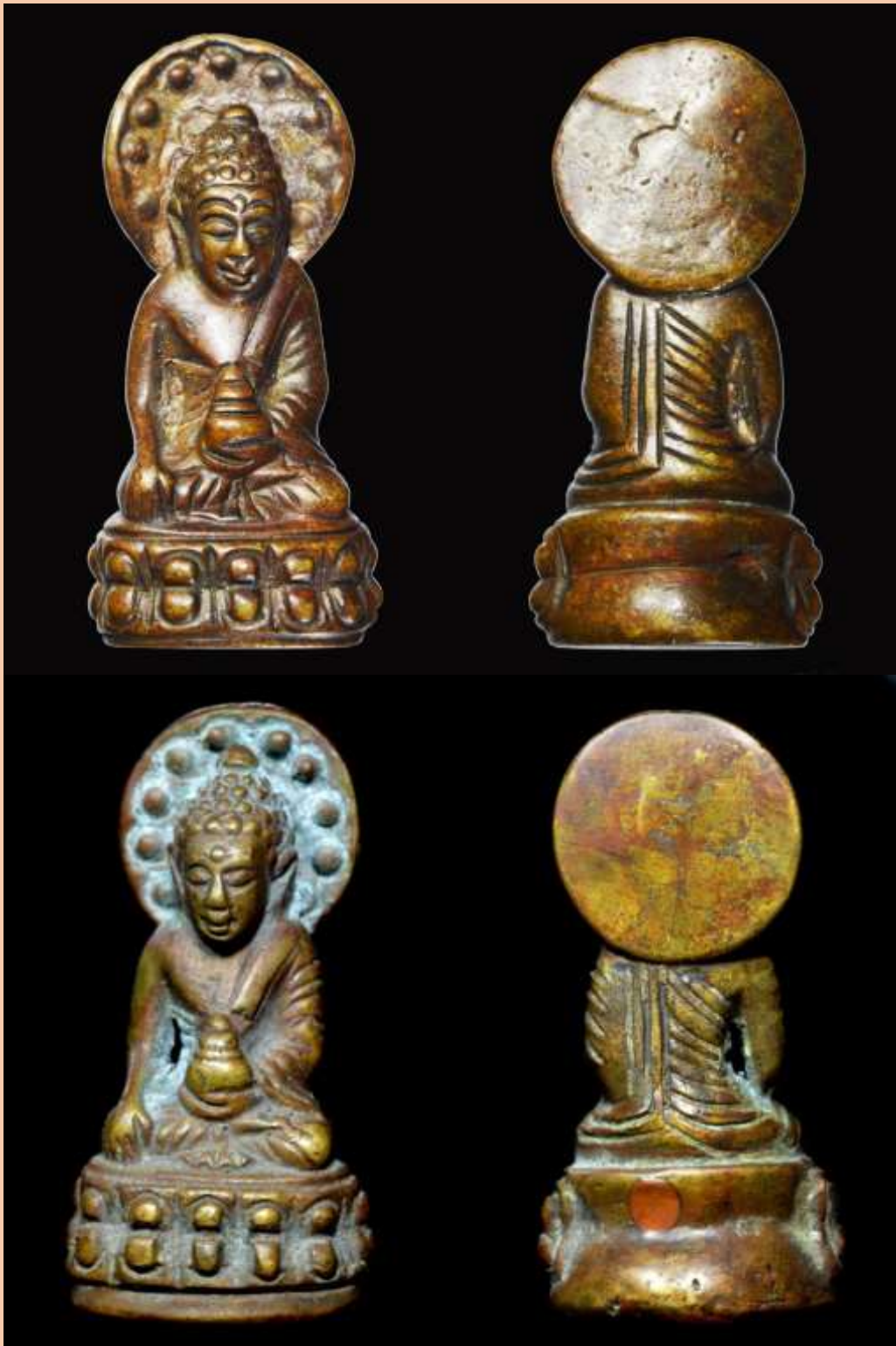
พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพระวันรัต หรือ เรียกว่า พระกริ่งวัดสุทัศน์ 2479 เป็น
การสร้างครั้งใหญ่ สมเด็จพระสังฆราชแพทรงสร้างในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระวันรัตน์

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพระวันรัต หรือ เรียกว่า พระกริ่งวัดสุทัศน์ 2479 เป็น
การสร้างครั้งใหญ่ สมเด็จพระสังฆราชแพทรงสร้างในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระวันรัตน์

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพระวันรัต หรือ เรียกว่า พระกริ่งวัดสุทัศน์ 2479 เป็นการสร้างครั้งใหญ่ สมเด็จพระสังฆราชแพทรงสร้างในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระวันรัต มีทั้งพิมพ์แต่งและไม่แต่งกริ่ง องค์นี้แต่งเก่าโดยช่างประสาน

พระกริ่ง หลวงพ่อกั้น วัดดอน ยานนาวา หรือเรียกว่า พระกริ่งฟ้าผ่า เป็นหนึ่งใน พระกริ่งสายวัด
 สุทัศน์ ของ สมเด็จพระสังฆราช (แพ) สมเด็จพระสังฆราช (แพ) ประทานนามพระกริ่งนี้ว่า “พระกริ่ง
 นิรันตราย” ปี พ.ศ.2480

พระกริ่ง หลวงพ่อก๊น วัดดอน ยานนาวา

พระกริ่ง หลวงพ่อก๊น วัดดอน ยานนาวา หรือเรียกว่า พระกริ่งฟ้าผ่า วัดดอน (วัดบรมสถล มีชื่อเต็มว่า วัดบรมสถลศรีวิสุทธิโสภณรังสรรค์) ถึงแม้จะออกโดย พระครูกัลยาณวิสุทธิ หรือที่รู้จักมักคุ้นในนาม หลวงพ่อก๊น เจ้าอาวาสวัดดอน ยานนาวา แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันในแวดวงนักนิยมสะสมว่าเป็นหนึ่งใน พระกริ่งสายวัดสุทัศน์ เนื่องด้วย สมเด็จพระสังฆราช (แพ) ทรงมอบแผ่นทองลงอักขระและชนวนพระกริ่งรุ่นเก่าๆ ที่สะสมไว้ เพื่อใช้เป็นชนวนในการหล่อ และทรงเป็นประธานในพิธีเททองและพุทธาภิเษกอีกด้วย

หลวงพ่อก๊น มีเชื้อสายชาวทวาย เกิดที่บ้านทวาย เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดดอนยานนาวา สืบต่อจากพระอุปัชฌาย์จั่น หรือท่านใหญ่ เจ้าอาวาสรูปเดิมซึ่งมรณภาพ ท่านปกครองดูแลวัดเป็นเวลาหลายสิบปี มีเกียรติคุณในทางสมาธิภาวนาและเข้มขลังในวิทยาคม นับเป็นหนึ่งในบรรดาเกจิอาจารย์ผู้เรืองวิชาอาคมเข้มขลังในยุคนั้นทีเดียว โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากพระอาจารย์ชื่อดังผู้มีวิทยาคมแก่กล้า คือ พระอุปัชฌาย์จั่น และอาจารย์เปี่ยม ท่านเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายและมี ลูกศิษย์ลูกหามากมาย มรณภาพเมื่อปี พ.ศ.2507

ปี พ.ศ.2480 ซึ่งอยู่ในช่วงสงครามอินโดจีน สมัยนั้นท่านเป็น “พระครูก๊น” ในฐานะที่ท่านเคยเป็นทหารมาก่อน จึงมีความปรารถนาที่จะช่วยประเทศชาติตามวิสัยที่สมณเพศพึงกระทำได้ ปรารถนาที่จะสร้าง พระกริ่งประภามณฑล ขึ้น เพื่อแจกจ่ายให้แก่บรรดาลูกศิษย์ลูกหาและลูกบ้านทวายที่ไปออกไปสู้รบ ท่านจึงเข้าเฝ้า สมเด็จพระสังฆราช (แพ) ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม เพื่อทูลขออนุญาตจัดสร้าง และอาราธนาทรงเป็นประธานจุดเทียนชัยและกำกับการบวงสรวงจนเสร็จพิธี ซึ่งสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ประทานอนุญาตให้จัดสร้าง พร้อมมอบแผ่นทองลงอักขระและชนวนพระกริ่งรุ่นเก่าๆ ที่สะสมไว้เพื่อใช้เป็นชนวนในการหล่อ อีกด้วย

พิธีเททองและพุทธาภิเษก จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ โดยในขณะที่ทำพิธีได้เกิดปรากฏการณ์อัศจรรย์ขึ้นถึงสองครั้งสองคราต่อหน้าพระ พักตร์สมเด็จพระสังฆราช (แพ) และผู้มาร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก

ครั้งแรก จู่ๆ ท้องฟ้าที่สว่างไสว ก็กลับมืดครึ้มลง แล้วเกิดอสุณิบาตผ่าลงมากลางปริมณฑลพิธี จนเป็นที่โกลาหลแก่ผู้ร่วมพิธี แต่ปรากฏว่าไม่มีใครได้รับอันตรายเลย

ครั้งที่สอง ขณะที่สมเด็จพระสังฆราช (แพ) ทรงจับสายสิญจน์ในพิธีเททอง สายสิญจน์เส้นหนึ่งได้ถูกลมพัดตกลงในเบ้าหลอมเนื้อโลหะที่กำลังร้อน แต่กลับไม่ไหม้ไฟ สร้างความเลื่อมใสศรัทธายิ่ง สมเด็จพระสังฆราช (แพ) จึงประทานนามพระกริ่งนี้ว่า “พระกริ่งนิรันตราย” แต่คนส่วนใหญ่มักเรียก “พระกริ่งฟ้าผ่า” ตามเหตุอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น และเรียกติดปากกันมาจนทุกวันนี้

พระกริ่งฟ้าผ่า หรือ พระกริ่งนิรันตราย หลวงพ่อกิ้น สร้างเป็นเนื้อโลหะผสมทอง ด้วยวิธีการ เททองหล่อแบบโบราณ และบรรจุกริ่งในตัว เหมือน พระกริ่งวัดสุทัศน์ วรรณะจะออกเหลืองอมน้ำตาล ที่อมเขียวจะมีจำนวนน้อย มี 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก แต่พุทธลักษณะองค์พระ จะเหมือนกันทุกประการ

พระชัยวัฒน์ พิมพ์น้ำเต้าเอียง สมเด็จพระสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม จัดสร้างขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อประทานเป็นรางวัลแก่กรรมการและผู้ร่วมงานหล่อพระกริ่งที่มีจำนวนการสร้างมากที่สุดสำหรับ วัดสุทัศน์ฯ ในสมัยนั้น จัดสร้างในปี พ.ศ.2482 ในคราวเดียวกับพระกริ่งฉลองพระชนม์ของสมเด็จพระสังฆราช (แพ)

บันทึกของวัดสุทัศน์ที่กล่าวถึง การหล่อพระชัยวัฒน์น้ำเต้าเอียงนั้นว่า เมื่อสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราชประมาณ 1 ปี โดยในปี พ.ศ. 2482 คณะศิษย์ใน สมเด็จพระสังฆราช(แพ) นำโดยพระชัยปัญญาฯ, พระราชากร และอาจารย์แสงวัดสระเกศ ได้ทูลขอให้พระองค์ไปเป็นประธานสร้างพระกริ่งและพระชัยฯ ที่วัดสระเกศ แต่พระองค์ท่านให้มาจัดสร้างที่วัดสุทัศน์ฯ แทน โดยท่านได้มอบหมายให้ท่านเจ้าคุณศรี(สนธิ์) เป็นแม่งานหล่อพระกริ่ง และท่านทรงเป็นประธานเททองด้วยพระองค์เอง พระกริ่งรุ่นนี้ประกอบด้วย พระกริ่งพิมพ์นะโมคหรัพย์ พระกริ่งหน้าอินเดียวพิมพ์หน้าใหญ่ และ พิมพ์หน้าเล็ก การสร้างในครั้งนี้เป็น การสร้างพระจำนวนมาก หลังจากพิธีเททองเสร็จสิ้นแล้ว ช่างนำพระกริ่งมาบรรจุเม็ดกริ่งและอุดช่องเม็ดกริ่ง เจ้าประคุณ สมเด็จฯ ท่านทรงเห็นว่าทุกคนมีความเหน็ดเหนื่อยและเสียสละ จึงรับสั่งให้ท่านเจ้าคุณศรีฯ (สนธิ์) นำทองชนวนที่เหลือเป็นจำนวนมาก มาสร้างพระกริ่งเพื่อประทานเป็นรางวัลให้แก่ผู้ที่มาช่วยงาน ท่านเจ้าคุณศรีฯ ท่านจึงทูลขออนุญาตจัดสร้างพระกริ่งในวันงานฉลองพระชนม์ของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ซึ่งตรงกับวันอาทิตย์ที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 จำนวน 500 องค์ พร้อมด้วย พระชัยวัฒน์ขนาดเล็กอีกเป็นจำนวนมาก

สมเด็จพระสังฆราชแพ ขณะทรงทำพิธีพุทธาภิเษก
ประกอบพิธีกรรมขึ้นคอนการหล่อพระกริ่งฉลองพระชนม์ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓
โดยมีพระครูพุทธบาล (วิเชียร)อุ้มบาตรน้ำพุทธมนต์ตามเสด็จ

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นฉลองสุพรรณบัฏ บางท่านเรียกว่า รุ่นฉลองพระชนมายุ
สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสสเทว) ทรงสร้างเพื่อแจกในงานสมโภชฉลองพระชนมายุ 7 รอบ 84
พรรษา ในปีพ.ศ. 2483 สร้างในคราวเดียวกับพระกริ่งหม้อน้ำมนต์

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นฉลองสุพรรณบัฏ บางท่านเรียกว่า รุ่นฉลองพระชนมายุ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสสเทว) ทรงสร้างเพื่อแจกในงานสมโภชฉลองพระชนมายุ 7 รอบ 84 พรรษา ในปีพ.ศ. 2483 สร้างในคราวเดียวกับพระกริ่งหม้อน้ำมนต์

พระกริ่งสมเด็จพระสังฆราชแพ รุ่นฉลองสุพรรณบัฏ หม้อน้ำมนต์ใหญ่ สร้างเมื่อปี 2483 โดยมีพระอาจารย์กิ้น ท่านเจ้าอาวาสวัดดอนร่วมเป็นเจ้าภาพ

พระกริ่งสมเด็จพระสังฆราชแพ รุ่นฉลองสุพรรณบัฏ หม้อน้ำมนต์เล็ก สร้างช่วงปีพ.ศ. 2483-2484 โดยมีพระอาจารย์กิ้น ท่านเจ้าอาวาสวัดดอนร่วมเป็นเจ้าภาพ

พระกริ่งวัดช้าง สมเด็จพระสังฆราชแพ หรือ "พระกริ่งอุดมพระเกศา"

เพื่อหาทุนในการสร้างโรงเรียน พ.ศ.๒๔๘๔ โดยมี เจ้าคุณศรี (สนธิ์) เป็นแม่งานในการจัดพิธีเททอง

พระกริ่งวัดช้าง หรือ พระกริ่งอุดมพระเกศาสมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัศน์เทพวราราม จ. กรุงเทพมหานคร ปี 2484

พระกริ่งวัดช้าง หรือที่คนรุ่นเก่าเรียกว่า "พระกริ่งอุดมพระเกศา" มีมูลเหตุจัดสร้างโดยดำริของ อาจารย์หนู (นิรันตร์ แดงวิจิตร) ซึ่งขณะนั้นท่านได้อุปสมบทอยู่ที่วัดสุทัศน์ พื้นเพเดิมท่านเป็นคนบ้านนา จ.นครนายก ท่านเห็นว่าวัดช้างยังไม่มีสถานศึกษาให้ความรู้แก่กุลบุตร-กุลธิดา ท่านจึงประทานขอพระอนุญาตจากสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ให้ทรงเป็นประธานสร้างพระกริ่งรุ่นนี้ เพื่อหาทุนในการสร้างโรงเรียน เมื่อพ.ศ.๒๔๘๔ โดยมี เจ้าคุณศรี (สนธิ์) เป็นแม่งานในการจัดพิธีเททอง

สมัยอาจารย์หนูยังมีชีวิตอยู่ ได้เล่าให้ฟังว่า พระกริ่งรุ่นนี้ที่แตกต่างจากพระกริ่งรุ่นอื่นๆ ก็คือเป็นการเทหล่อแบบตัน แล้วนำมาเจาะรู ๒ ชั้น ขนาดเท่าแท่งดินสอชั้นแรกและขนาดเท่าไส้ดินสอชั้นใน ซึ่งถือเป็นพระกริ่งของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัศน์รุ่นแรก ที่เทตันแล้วนำมาเจาะรูที่ก้นภายหลัง โดยการเจาะรูชั้นในเพื่อบรรจุผงพุทธคุณ ๑๐๘ พร้อมทั้งเส้นพระเกศาของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) แล้วอุดรูก่อนชั้นหนึ่ง จากนั้นบรรจุเม็ดกริ่งในรูชั้นนอกแล้วจึงอุดก้นด้วยทองชนวนเป็นสุดท้าย

พระกริ่งรุ่นนี้ประกอบพิธีเททอง ณ วัดสุทัศน์ฯ เมื่อวันที่เพ็ญเดือน ๑๒ ในการฉลองพระชนมายุสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ตรงกับวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๔ หล่อพร้อมกับพระกริ่งพุทธนิมิต องค์พระกริ่งเป็นเนื้อโลหะแบบผสม ออกสีเหลืองอมแดง ผิวกลับเป็นสีน้ำตาลอ่อน พระกริ่งวัดช้างที่ได้ฐานสังเกตดูจะเห็นว่ามีการอุดที่ใต้ฐานขนาดเชิงเท่าแท่งดินสอดำทุกองค์ เมื่อเขย่าดูเสียงกริ่งจะดังทึบๆ เนื่องจากด้านในที่บรรจุเม็ดกริ่งมีพื้นที่น้อย เพราะมีการบรรจุผงวิเศษและเส้นพระเกศาของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) เส้นจิ๋ว องค์พระกริ่งทั้งด้านหน้าและด้านหลัง มีการแตงมือตอกเป็นเม็ดไขปลาพระกริ่งวัดช้างเป็นพระกริ่งที่ทรงคุณค่าน่าบูชามาก มีการสร้างในครั้งนี้อยู่ ๔๐๐ องค์ นำออกหาทุนที่วัดช้าง ๓๐๐ องค์ ที่เหลืออีก ๑๐๐ องค์ แจกที่วัดสุทัศน์จึงเป็นจำนวนการสร้างที่น้อยมาก ในการสร้างพระกริ่งวัดช้างสมัยนั้น ยังมีการสร้างพระชัยวัดช้างด้วย จำนวนการสร้าง ๑,๕๐๐ องค์ เป็นพิมพ์สมาธิ

เหตุผลที่ทำให้วัดช้างโด่งดังเกี่ยวกับตำนานการสร้างพระกริ่งและพระชัยด้วยเหตุผล ๕ ประการคือ

๑. กำนช่อชนวนพระกริ่งรุ่นเก่าๆ ของสมเด็จพระสังฆราช(แพ)วัดสุทัศน์ทั้งหมดท่านอาจารย์หนูได้นำไปถวายพระอาจารย์โต๊ะ (พระหลานชาย) อดีตเจ้าอาวาสวัดช้าง

๒. ชื่อเสียงอันโด่งดังของพระกริ่งวัดช้างซึ่งเป็นวัดบ้านเกิดของอาจารย์หนูปรมาจารย์การแต่งพระกริ่งไทย

๓. คัมภีร์ตำราพระคาถาการจารพระยันต์ในการสร้างพระกริ่งของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) นั้น ท่านอาจารย์หนูได้นำมาคัดลอกเก็บไว้ที่วัดช้างแห่งนี้

๔. เจ้าอาวาสวัดช้างทุกรูปได้อนุรักษ์ประเพณีพิธีการสร้างพระกริ่งสืบทอดมาตลอดเป็นประจำ

๕. เจ้าอาวาสวัดช้างทุกรูปล้วนเป็นพระเถระหรือเป็นพระเกจิอาจารย์ดังซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหาจำนวนมาก

พระกริ่งวัดช้าง สมเด็จพระสังฆราชแพ หรือ "พระกริ่งอุดมวงพระเกศา"

เพื่อหาทุนในการสร้างโรงเรียน พ.ศ.๒๔๘๔ โดยมี เจ้าคุณศรี (สนธิ์) เป็นแม่งานในการจัดพิธีเททอง

พระกริ่งสังฆราชแพ วัดสุทัศน์เทพวราราม รุ่นพุทธนิมิตร
สมเด็จพระสังฆราชแพ ทรงสร้างในปี พ.ศ. 2484 องค์นี้แต่งเก่า ด้านหลังตอกฉัตร

พระกริ่งเชียงตุง พระกริ่งรุ่นสุดท้ายของสมเด็จพระสังฆราชแพ เป็นการสร้างโดยใช้ “พิมพ์พระกริ่งใหญ่” ของ พระยาศุภกรบรรณสาร (นุ้ม วสุธาร) ในปีพ.ศ. 2486

พระกริ่งเชียงตุง สมเด็จพระสังฆราชแพ

พระกริ่งเชียงตุง พระกริ่งรุ่นสุดท้ายของสมเด็จพระสังฆราชแพ เป็นการสร้างโดยใช้ “พิมพ์พระกริ่งใหญ่” ของ พระยาสุภกรบรณสาร (นุ่ม วสุธาร) ผู้อำนวยการกองพระคลังข้างที่ในสมัยรัชกาลที่ 6 อดีตช่างทองหลวงฝีมือดี ด้วยท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระฯ ทรงโปรดพิมพ์ “พระกริ่งจีนใหญ่” ที่มีความสวยงามในทุกมุมมอง ซึ่งพระยาสุภกรบรณสารจะรับอาสาทำแม่พิมพ์พระกริ่งใหญ่ถวายมาโดยตลอด ตั้งแต่ ‘พระกริ่งพรหมณี’ ในปี พ.ศ.2458 เมื่อกรอกหุ่นเทียนเสร็จตามจำนวนที่จะเข้าหุ่นดินไทยแล้ว ก็จะนำแม่พิมพ์กลับไปและเป็นเช่นนี้ทุกครั้ง แต่พอถึงปี พ.ศ.2466 ที่ทรงได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ก็ทรงใช้เป็นแบบสร้าง ‘พระกริ่งพุฒาจารย์’ เช่นกัน ซึ่งในช่วงนั้นพระยาสุภกรบรณสารได้ถึงแก่อนิจกรรม จากนั้นมาท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระฯ จึงต้องเปลี่ยนไปใช้แม่พิมพ์อื่นในการสร้างพระกริ่งเป็นเวลาถึง 10 ปี

จนถึงปี พ.ศ.2486 คุณหญิงสุภกรบรณสาร ภรรยาของพระยาสุภกรบรณสาร ได้นำ ‘แม่พิมพ์พระกริ่งใหญ่’ ซึ่งเป็นแม่พิมพ์ตะกั่วอันเดิมกลับมาถวาย และในปีนั้นเอง ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระฯ ทรงโปรดให้หล่อพระกริ่งใหญ่โดยใช้แม่พิมพ์ตะกั่วเดิมนั้น เพื่อประทานแก่เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาและพระสงฆ์ที่จะเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ สาธารณรัฐเชียงตุง (ปัจจุบันอยู่ในประเทศพม่า-เมียนมาร์) ถวายพระนามว่า “พระกริ่งเชียงตุง” โดยสร้างจำนวน 108 องค์ สถาปนาเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2486 ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ครั้นพอถึงปีรุ่งขึ้น ณ วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2487 ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ก็เสด็จดับขันธสิ้นพระชนม์ สิริพระชนมายุ 89 พระพรรษา 66

พระกริ่งเชียงตุง เป็นพระกริ่งที่ทรงสร้างโดยใช้ชนวนพระกริ่งรุ่นต่างๆ ที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระฯ ทรงเก็บไว้บนตำหนักสมเด็จพระฯ ผสมกับเนื้อชนวนพระกริ่ง ปี 2482 และแผ่นทองที่จารพระยันต์ 108 กับ นะ ปถมัง 14 รวมกับแผ่นทองที่เหลือจากการหล่อพระพุทธรูปชินราชอินโดจีน ปี 2485 อีกจำนวนมาก กระแสเนื้อภายในจะออกสีนากอ่อนแล้วกลับเป็นสีน้ำตาล มีทั้งวรรณะอมเขียว ที่เรียกว่า ‘สีไพล (ว่านไพล)’ คือออกสีเขียวเข้ม เพราะแก่ชนวนพระกริ่งนวโลหะ และวรรณะออกน้ำตาลอ่อน และน้ำตาลอมแดง โดยมีท่านผู้รู้ได้ผูกคำพ้องจองกันว่า “พระกริ่งเชียงตุง พิมพ์กริ่งใหญ่ เนื้อเหลืองไพล อุดใหญ่ใกล้บัว” นับเป็นพระกริ่งที่งดงามและหายากยิ่ง

พระสังกัจจายน์ สัณเฑาะพ ใส่มัดกริ่งที่กัน โดยไม่ต้องเจาะ เนื่องจากวิธีการหล่อแบบไม่มีช่องกริ่ง ทำให้กันกลวงจากนั้นใช้แผ่นโลหะขนาดพอดีกับฐานกริ่งเชื่อมติดกับองค์พระ พระองค์นี้มีหน้าตักกว้างประมาณ 1 นิ้ว ใต้ฐานมีจารของสังฆราชแพ วัดสุทัศน์ และ ที่ฐานด้านหน้าองค์พระจะมีอักขระ

พระมงคลราชมุนี (สนธิ์ ยติธโร) ท่านเจ้าคุณศรี (สนธิ์)

วัดสุทัศน์เทพวราราม

ปี พ.ศ. 2466 ท่านเจ้าคุณศรี (สนธิ์) ได้เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสุสเทโว) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ พระพรหมมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมงคลราชมุนี (ผึ้ง ปุပ္ผโก) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ พระครูปลัดสุวัฒน พระพรหมจริยคุณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระพิมลธรรม (นาค สุมมนาโค) เจ้าอาวาส วัดอรุณราชวราราม เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระเทพเวที และยังสถิตอยู่ที่วัดสุทัศน์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เสด็จพระอุปัชฌาย์ขนานนามฉายาว่า "ยติธโร" หลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วก็ได้ศึกษาพระธรรมวินัยตลอดมา

ผลงานที่ท่านได้บำเพ็ญเกี่ยวกับในทางพระศาสนา

1. พ.ศ. 2467 เป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์เป็นกรรมการสอบนักธรรมและบาลี ประจำสำนักวัดสุทัศน์
2. พ.ศ. 2471 เป็นกรรมการตรวจสอบประโยคนักธรรมของสนามหลวง

3. พ.ศ. 2474 เป็นครูสอน ป.ธ. 3 ประจำสำนักวัดสุทัศน์

4. พ.ศ. 2475 เป็นกรรมการตรวจบาลีของสนามหลวง

5. พ.ศ. 2476 เป็นครูสอน ป.ธ. 4 ประจำสำนักวัดสุทัศน์ และเป็นกรรมการมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย กองตรวจแปลพระไตรปิฎก

6. พ.ศ. 2483 เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎก ฝ่ายพระสูตร ของกรรมการศาสนา แผนกศาสนศึกษา ในพระบรมราชูปถัมภ์

7. พ.ศ. 2485 เป็นครูสอน ป.ธ. 6 ประจำสำนักสุทัศน์

8. พ.ศ. 2486 เป็นผู้อำนวยการศึกษาปริยัติธรรมในสำนักวัดสุทัศน์และเป็นวินัยธรชั้นอุทธรณ์

นอกจากนี้ท่านยังได้บำเพ็ญงานในด้านพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับกรณีพิเศษอีก คือ

ทุกคราวที่ทหารหาญของประเทศไทยต้องออกไปสู่สมรภูมิ ท่านได้ประกอบพิธีสร้างพระเครื่องรางขึ้น แจกจ่ายแก่บรรดาเหล่าทหารเพื่อเป็นเครื่องบำรุงขวัญ เริ่มแต่กรณีพิพาทอินโดจีนจนกระทั่งสงครามเกาหลี ท่านได้ประกอบพิธีสร้าง ท่านกำลังอาพาธหนักอยู่ท่านก็ได้พยายามประกอบพิธีสร้างพระเครื่องดังกล่าวนี้ขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ และได้ทำการแจกจ่ายให้แก่เหล่าทหารทั้งทัพบกและทัพเรือโดยทั่วถึงกันหมด

อนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2490 ท่านได้เริ่มลงมือสร้างพระอุโบสถวัดศรีจอมทอง (วัดตีนโนน) ตำบลห้วยป่าหวาย กิ่งอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี อันเป็นชาติภูมิของท่านได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันศุกร์ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 ปีชุน นพศก จุลศักราช 1309 ตรงกับวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 ซึ่งปัจจุบันนี้กำลังทำการก่อสร้างอยู่ แต่ยังมีได้ทันแล้วเสร็จ ท่านก็ถึงแก่กาลมรณภาพเสียก่อน เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ท่านมิได้ทันมีโอกาสชมผลสำเร็จของงาน ที่ท่านพยายามทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจและกำลังทรัพย์ลงไปโดยเต็มกำลังความสามารถของท่าน

รูปหล่อ ท่านเจ้าคุณศรี (สนธิ์) ณ วัดศรีจอมทอง

พร้อมกับการสร้างพระอุโบสถท่านก็ได้จัดการสร้างพระประธานประจำพระอุโบสถวัดนั้นขึ้น เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2494 เป็นพระพุทธรูปหล่อขนาดใหญ่ ถวายพระนามพระประธานองค์ที่หล่อนั้นว่า "พระศรีมงคลนิมิตร" อนึ่ง ในการหล่อพระประธานคราวนั้น เมื่อเสร็จแล้วปรากฏว่ายังมีเศษทองเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ท่านจึงได้จัดการหล่อพระพุทธรูปขึ้นอีกองค์หนึ่งขนาดย่อมกว่าองค์ก่อน ได้กระทำพิธีหล่อเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2495 ก่อนท่านมรณภาพเพียง 15 วัน ถวายพระนามพระพุทธรูปองค์ที่หล่อคราวหลังนี้ว่า "หลวงพ่อทองทิพย์" ขณะนี้พระพุทธรูปที่หล่อทั้งสององค์นี้ ได้นำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดศรีจอมทองเรียบร้อยแล้ว สมดังที่ท่านได้ตั้งความปรารถนาไว้ทุกประการ

ที่มา : รสสุคนธ์ ไตรรงค์, ประตูลัทธิธรรม, <http://www.dharma-gateway.com/> ,

สมเด็จพระสังฆราช (ติสสเทโว แพ).

อาจารย์ชลหัต สุขสำราญ (แอม), ลานธรรมจักร,

<http://www.dhammajak.net/> สมเด็จพระสังฆราช (ติสสเทโว แพ)

โพสต์ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2552.

ราม วัชรประดิษฐ์, ข่าวสด, <https://www.khaosod.co.th/> , พระกริ่งฟ้าผ่า หลวงพ่อกิน,

โพสต์ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2559.

นายกองตรีอ้วน, KonKao, <https://konkao.net/> , พระชัยวัฒน์น้ำเต้าเอียง

สมเด็จพระสังฆราช(แพ), โพสต์ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2561.

ไตรเทพ ไกรงู, คม ชัด ลึก, <https://www.komchadluek.net/> , พระกริ่งวัดช้างกว่า

๗๐ ปี แห่งตำนานดังพระเครื่องของเมืองไทย, โพสต์ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2556.

ราม วัชรประดิษฐ์, สยามรัฐ, <https://siamrath.co.th/> , พระกริ่งรุ่นแรกและรุ่นสุดท้าย

ใน สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสสเทว), โพสต์ 07 มิถุนายน พ.ศ. 2561.

ประตูลัทธิธรรม, <http://www.dharma-gateway.com/> , พระมงคลราชมุนี (สนธิ์ ยติธโร)

คัดลอกจาก <http://www.soonphra.com/geji/srison/index.html> .

ราม วัชรประดิษฐ์, สยามรัฐออนไลน์, <https://siamrath.co.th/> ,

พระพุทธรูปราชอินโดจีน พิมพ์นิยม, โพสต์ 13 เมษายน 2563.

amuletheritage.com